

УДК 811=512.161

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧАСТОТНО ВЖИВАНИХ ЛЕКСЕМ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

ХОМЕНЮК А. М.

Студентка кафедри тюркології Інституту філології

КНУ імені Тараса Шевченка

Науковий керівник ПРИМА О.І., асистент кафедри тюркології

Інституту філології

КНУ імені Тараса Шевченка

У статті розглядаються основні положення вчення Дж.Зіпфа щодо визначення частоти вживання лексем. Аналізується текст «Müzik», визначаються в ньому ключові слова, які класифікуються за рангами.

Ключові слова: учення Дж.Зіпфа, лексема, частота вживання, ранг.

Південний сусід України – Туреччина набрала швидкі темпи економічного зростання. Тому її можна розглядати як перспективного економічного партнера. Для встановлення торгівельних зв'язків між нашими країнами в сучасному світі є актуальним вивчення іноземних мов, що в свою чергу породжує інтерес до проблем лінгвістики.

Сучасна лінгвістика вивчає лексеми різноаспектно. Зокрема, продуктивним є дослідження за методикою Зіпфа, що дає можливість визначити частотність уживання зазначених мовних одиниць на матеріалі будь-якої мови. Таке виокремлення ключових слів спричинює швидке та досконале оволодіння іноземною мовою для фахівця різних галузей, у тому числі, й агротехнічних. Адже студент як майбутній висококваліфікований фахівець ХХІ століття має бути поліглотом, бо йому прийдеться працювати або в іноземній фірмі, або з іноземцями.

Деякі дослідники, щоб зафіксувати точність/неточність методики Зіпфа, пробували використовувати групи слів (стилістичні, синтаксичні) в якості ознак. Наприклад, Д.Д.Льюїс [5] стверджує, що, швидше за все, причиною невтішних результатів є те, що методи індексування на основі фраз мають позначатися статистичними характеристиками по відношенню до методів на основі одиничних слів, хоча їхні семантичні якості набагато вищі.

Як бачимо, великий пласт недослідженого матеріалу, зокрема в турецькій мові, може стати об'єктом нашого дослідження.

Метою роботи визначаємо: проаналізувати текст турецької мови щодо ключових слів, визначити їх ранг і тим самим довести дієвість методики Зіпфа, яка уможливує ефективність самостійного вивчення іноземної мови для спеціалістів агротехнічних напрямків. Суть нашої дослідницької роботи

полягає в самостійному встановленні частотності вживання та рангу слів, створення словника. Дані фіксуються на графіку, де f – це частота вживання; r – ранг слова, тобто місце, яке воно займає в тексті. Досліджуваним матеріалом обрано текст з турецької мови «Müzik».

В основі роботи лежить статистичний феномен американського лінгвіста Джорджа Зіпфа: якщо всі слова мови (або просто тексту) розмістити в порядку спадання частоти їх використання, то частота n -го слова в такому списку виявиться приблизно обернено пропорційною його порядковому номеру. Можна виділити такі статистичні закономірності. 1. У будь-якій мові є слова, які зустрічаються частіше, ніж інші, але не мають значення. Є слова, які зустрічаються рідше, але мають набагато більше смислове значення. 2. Слова з великою кількістю букв зустрічаються в тексті рідше коротких слів. Також зазначимо **перший закон Зіпфа («ранг – частота»)**, **другий закон («кількість – частота»)**.

Вдаємося до методики «ключових слів». Так, ключове слово здатне в сукупності з іншими поняттями представляти текст. Для кожного класу текстів створюється список характерних для нього слів, тоді кожен текст можна представити у вигляді вектора частот появи в ньому слів з даного списку [9]. Наводимо зразок тексту «Müzik».

Müzik

Geleneksel Türk müziğinin kökleri iki ana kol olarak; Selçuklu dönemine değin uzanır. Bunlar; halk çevresinde gelişen halk müziği ve aristokrasi çevresinde gelişen klasik türk müziğidir. Zira; Osmanlı döneminde; şehirlerde, saray çevresinde ve konaklarda "kâr, beste, semai, şarkı" adı verilen ezgilere rastlanırken; halk arasında ve köylerde "türkü, bozlak, uzun hava, zeybek, oyun havası" adı verilen ezgilere rastlanmaktadır. Bu yüzden, şehir ve saray çevresinde gelişen müzik bugünkü Türk Sanat Müziğinin temelini; halk arasında gelişen müzik ise Türk Halk Müziğinin dayanağını oluşturmuştur. Cumhuriyet döneminde köy türküleri üzerine yapılan araştırmalar yoğunlaşmış ve pek çoğu derlenerek korunmaya çalışılmıştır. Klasik Batı Müziği ise, cumhuriyet dönemi devrimler sonrası Türkiye'de gelişmiş ve Klasik Batı müziğine oldukça önem verilmiştir. 1924'de Ankara'da Musiki Muallim Mektebi kurulmuş ve yetenekli gençlerin Avrupa ülkelerine gönderilip yetiştirilmesi hareketi başlamıştır. İstanbul'da çalışmalarını sürdüren Darrühtalimi Musiki adlı okul yeni bir yönetmelikle konservatuvar haline getirilmiştir. Çok sesli sanat müziğinde sesini Batı'da ilk duyuran Türk sanatçı Cemal Reşit Rey olmuştur. 1970'lerden sonra popüler kültürle birlikte gelişmeye başlayan popüler müzik ise, farklı kesimlerce farklı biçimlerde algılanmıştır. Önce Türk pop müziği ve Anadolu rock doğmuştur. 1980lerde gettolarda Türkiye'ye özgü arabesk müzik türemiştir; protest ve özgün müzik türleri ortaya çıkmıştır. 90lı yılların sonlarında alternatif rock, karadeniz rock, Türkçe rap, Türkçe jazz gibi türler doğmuştur. Türk Sanat Müziğinin klasik kalıplarından oldukça uzaklaşılmasıyla fantezi müzik ortaya çıkmıştır. Daha sonraları pop müzik sırasıyla arabesk ve fantezi ile karışmış; Türkiye'ye özgü arabesk-pop ve

fantezi-pop türleri popüler müziğin büyük kısmını kaplamıştır. 2003 yılında Eurovizyon Yarışmasında Sertab Erener, Everyway That I Can adlı şarkıyla birinci olmuştur. Ayrıca, Tarkan, Sezen Aksu, İbrahim Tatlıses gibi, uluslararası alanda da kabul görmüş Türk sanatçılar da vardır.

Проаналізувавши текст, склали словник частоти вживання лексем.

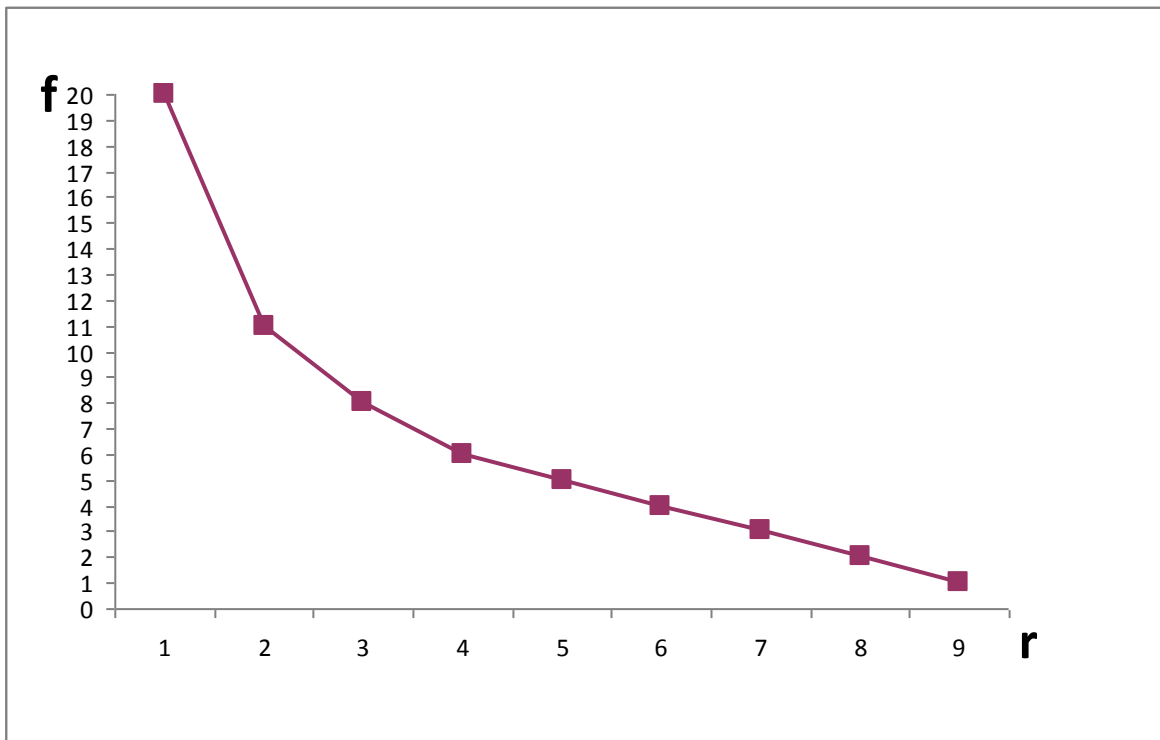
Vo	rastlamak – 2	eurovizyon
müzik - 20	saray – 2	fantezi-pop
ve - 11	şarkı – 2	geleneksel
Türk – 8	şehir – 2	genç
gelişmek – 6	Ses – 2	getirmek
halk – 5	sonra – 2	getto
olmak – 5	Türkçe – 2	göndermek
sanat – 5	Türkü – 2	görmek
ad – 4	Aksu	hal
çevre – 4	alan	hareket
dönem – 4	algılanmak	İbrahim
klasik – 4	alternatif	iki
tür – 4	ana	ile
ise – 3	Anadolu	ilk
batı – 3	Ankara	İstanbul
popüler – 3	arabesk-pop	jazz
Rock – 3	araştırmak	kabul
Türkiye – 3	aristokrasi	kalıp
vermek – 3	Avrupa	kaplamak
ara – 2	ayrıca	kâr
arabesk – 2	beste	karadeniz
başlamak – 2	biçmek	karışmak
bir – 2	birlik	kesim
çalışmak – 2	bozlak	kısım
çıkmaq – 2	bu	kök
çok – 2	bu yüzden	kol
cumhuriyet – 2	bugün	konak
doğmak – 2	büyük	konservatuvar
ezgi – 2	cemal	korumak
fantezi – 2	daha	kültür
fark – 2	darrütalimi	kurmak
gibi – 2	dayanak	mektep
hava – 2	değın	muallim
köy – 2	derlemek	okul
orta – 2	devrim	oluşturmak
özgü – 2	duymak	önce
pop – 2	Erener	önem

osmanlı
oyun
özgün
pek
protest
rap
reşit
Rey
selçuk
sema
Sertab
Sezen
sıra
son
sonar
sürmek
Tarkan
tatlise
tem
ülke
ulus
uzaklaşmak
Uzan
üzer
uzun
var
yapmak
yarışma
yeni
yetenek
yetişmek
yoğunlaşmak
yönetmek
zeybek
zira

Результати дослідження зафіксували в нижче зазначеному графіку та таблиці.

f – вертикальна вісь, що є часткою вживання слів

r – ранг слова, яке воно займає в частотному словнику.

Виділено 9 рангів, зокрема:

1 ранг	müzik	20 p
2 ранг	ve	11 p
3 ранг	Türk	8 p
4 ранг	gelişmek	6 p
5 ранг	halk, makol, sanat	5 p
6 ранг	ad, çevre, dönem, klasik, tür	4 p
7 ранг	ise, batı, popüler, Rock, Türkiye, vermek	3 p
8 ранг	ara, arabesk, başlamak, bir, çalışmak, çıkmak, çok, cumhuriyet, doğmak, ezgi, fantezi, fark, gibi, hava, köy, orta, özgü, pop, rastlamak, saray, şarkı, şehir, Ses, sonra, Türkçe, Türkü	2p

9 ранг	Aksu, alan algılanmak, alternatif, ana, Anadolu, Ankara, arabesk-pop, araştırmak, aristokrasi, Avrupa, ayrıca, beste, biçmek, birlik, bozlak, bu, bu yüzden, bugün, büyük, cemal, daha, darrühtalimi, dayanak, değin, derlemek, devrim, duymak, Erener, eurovizyon, fantezi-pop, geleneksel, genç, getirmek, getto, göndermek, görmek, hal, hareket, İbrahim, iki, ile, ilk, İstanbul, jazz, kabul, kalıp, kaplamak, kâr, karadeniz, karışmak, kesim, kısım, kök, kol, konak, konservatuvar, korumak, kültür, kurmak, mektep, muallim, okul, oluşturmak, önce, önem, osmanlı, oyun, özgün, pek, protest, rap, reşit, Rey, selçuk, sema, Sertab, Sezen, sıra, son, sonar, sürmek, Tarkan, tatlıse, tem, ülke, ulus, uzaklaşmak, Uzan, üzer, uzun, var, yapmak, yarışma, yeni, yetenek, yetişmek, yoğunlaşmak, yönetmek, zeybek, zira	1p
--------	---	----

Отже, дослідження проблеми частотності вживання лексем у турецькій мові дозволяє зробити такі висновки:

1. Число перекладних еквівалентів повнозначних і службових слів залежить від їхньої частотності.
2. Чим більше частотність слова, тим більше в нього еквівалентів.
3. Ранг слова визначається його частотою вживання. Наприклад, у тексті вищий ранг має лексема *mûzik*, адже її частота становить 20 одиниць.
4. Найчастотніші слова мають декілька значень. Це спричинює явище полісемії.
5. Найчастотніших слів у мові мало. В аналізованому тексті таких слів виділено: *mûzik, ve, türk*.
6. Простежуються середньо вживані слова. Це одиниці, що мають частотність вживання від третього до шостого рангу.
7. Найбільша кількість слів мови позначена рідко вживаністю (лексеми першого рангу).

Таким чином, методика дослідження лексем за Зіпфе дає можливість визначити частотність слів. Це уможлиблює виділення ключових слів будь-якої іноземної мови для швидкого її вивчення.